

Łukasz Burkiewicz<http://orcid.org/0000-0001-9115-0837>

Akademia Ignatianum w Krakowie

lukasz.burkiewicz@ignatianum.edu.pl

DOI: 10.35765/pk.2021.4001.14

Kastylijczyk Pero Tafur i jego egipska misja dyplomatyczna z 1437 r. w służbie cypryjskich Lusignanów¹

STRESZCZENIE

Pomiędzy pozostającym pod panowaniem francuskiej dynastii Lusignanów Cyprzem a sultanatem Mameluków dochodziło do stosunkowo częstej wymiany posłów na przestrzeni XV stulecia. W 1426 r. Mamelucy, sprowokowani wspieranymi przez Lusignanów i działającymi z cypryjskich portów piratami atakującymi żeglugę muzułmańską i wybrzeże syryjsko-palestyńskie, dokonali inwazji na wyspę. W jej trakcie pokonali wojska Lusignanów w bitwie pod Chirokitią, króla Janusa pojmali w niewolę i uprowadzili do Kairu, a Królestwo Cypru znalazło się pod zwierzchnictwem Mameluków. Władcy Cypru, zarówno Janus, jak i jego następcy Szarlota i Jakub II, podejmowali próby zrzucenia tego zwierzchnictwa, na przykład wysyłając poselstwa z prośbami o pomoc finansową i militarną m.in. do Polski (1432). Opisy misji dyplomatycznych kierowanych przez królów Cypru do Egiptu pochodzą z kilku źródeł, w tym z relacji kastylijskiego szlachcica Pero Tafura, który w latach 1436–1439 odbył podróż aż po trzech kontynentach. Został on w 1437 r. wysłany przez króla Cypru Jana II do Kairu przed oblicze sultana w celu ustalenia formy płacenia corocznego trybutu. Relacja Tafura jest również interesująca z uwagi na opisy ceremoniałów obecnych wówczas na dworze sultana oraz specjalnych procedur, którym musieli się poddawać dyplomaci zamierzający uzyskać audiencję u władcy Mameluków.

SŁOWA KLUCZE: Pero Tafur, Kastylia, Cypr, Egipt, Mamelucy

ABSTRACT

- 1 Publikacja powstała w wyniku realizacji projektu badawczego finansowanego ze środków Narodowego Centrum Nauki w ramach programu Miniatura 3 o numerze 2019/03/X/H33/00745 (Podróż jako element kulturotwórczy. Relacje międzykulturowe na przykładzie kroniki z podróży „Embajada a Tamorlan” (1403–1406)).

Sugerowane cytowanie: Burkiewicz, Ł. (2023). Kastylijczyk Pero Tafur i jego egipska misja dyplomatyczna z 1437 r. w służbie cypryjskich Lusignanów. © ⓘ *Perspektywy Kultury*, 1(40), ss. 193–206. DOI: 10.35765/pk.2023.4001.14.

Nadesłano: 20.08.2022

Zaakceptowano: 03.03.2023

Castilian Pero Tafur and His 1437 Egyptian Diplomatic Mission in the Service of the Cypriot Lusignans

Between Cyprus, which remained under the rule of the French Lusignan dynasty, and the Mamluk Sultanate, there were relatively frequent exchanges of deputies throughout the 15th century. In 1426, the Mamluks, provoked by actions of pirates supported by the rulers of Cyprus against Muslim shipping and the Syrian-Palestinian coast, invaded the island. In the course of it, they defeated the Lusignan army at the Battle of Khirokitia, and captured King Janus as a captive and abducted him to Cairo. As a result, the Kingdom of Cyprus came under Mamluk sovereignty. The rulers of Cyprus, Janus and his successors Charlotte and James II, made attempts to shed this sovereignty, for example, by sending envoys to Poland (1432), among others. Descriptions of the diplomatic missions maintained by the kings of Cyprus to Egypt come from several sources, including the account of the Castilian nobleman Pero Tafur, who visited three continents between 1436 and 1439. He was sent by King John II to Cairo in 1437 before the Sultan to end the onerous need for Cypriots to pay an annual tribute. Tafur's account is also interesting for its descriptions of the ceremonies then present at the Sultan's court and the special procedures that diplomats intending to obtain an audience with the Mamluk ruler had to undergo.

KEYWORDS: Pero Tafur, Castile, Cyprus, Egypt, Mamluks

W niniejszym artykule chciałbym przedstawić ważny, aczkolwiek mało znany epizod z dziejów piętnastowiecznego Królestwa Cypru, odnoszący się zarówno do dziejów tej wyspy, relacji z podróży kastylijskich w późnym średniowieczu (*libros de viajes*), jak i stosunków pomiędzy rządzącymi Cyprzem Lusignanami a panującymi w Egipcie i Syrii Mamelukami. Ten stosunkowo egzotyczny zbiór powiązań – łączący połóżną na zachodnich krańcach Europy Kastylię ze znajdującymi się po drugiej stronie basenu śródziemnomorskiego Cyprzem i Egiptem – spotyka się w temacie niniejszego opracowania, którym jest misja dyplomatyczna kastylijskiego szlachcica i podróżnika Pero Tafura. Odbył on ją w 1437 r. w imieniu króla Jana II z Lusignan (1432–1458) na dwór sułtana Mameluków Al-Aszrafa Sajf ad-Din Barsbaja (1422–1438) (Coureas, 2019).

Łacińskie Królestwo Cypru, państwo pozostające spadkobiercą Królestwa Jerozolimskiego po jego upadku w 1291 r., niemal przez cały okres swojego istnienia stanowiło obiekt zainteresowania krajów sąsiednich, rozpatrywany zarówno z militarnego, politycznego, jak i gospodarczego punktu widzenia (Coureas, 2005; Burkiewicz, 2010)². Cypr był również najdalej

2 Na temat łacińskiego Cypru na polskim gruncie napisano już немало (oczywiście pomijam bogatą literaturę cypryjską i zachodnioeuropejską, w szczególności angielskojęzyczną). W pierwszym rzędzie należy wymienić monografię zatytułowaną *Historia Cypru* autorstwa

wysuniętym na wschód punktem łacińskiej obecności w Lewancie, co z kolei wpływało na to, że na wyspę docierali kupcy, dyplomaci, wszelkiego rodzaju awanturnicy poszukujący przygód czy w końcu pielgrzymi i podróżnicy, wśród których znajdował się również Pero Tafur. Zanim jednak przejdę do przedstawienia okoliczności misji dyplomatycznej wspomnianego Kastylijczyka do sułtana Egiptu, chciałbym scharakteryzować sytuację polityczną w tej części świata.

Cypr, który przez długi czas nie uznawał zwierzchnictwa Konstantynopola (jako prowincja należąca do bizantyńskiego świata), w 1191 r. został opanowany przez krzyżowców Ryszarda Lwie Serce, który rok później sprzedał wyspę Gwidonowi z Lusignan (1192–1194). Ten był król jerozolimski, jako *Cipri Dominus* (ale nie król Cypru) i lennik władcy Anglii, założył dynastię, która panowała na wyspie do 1474 r. W tym okresie Lusignanowie sprawowali władzę również w Królestwie Jerozolimskim i kreowali kierunki polityki łacińskiej w Lewancie, stając na czele antytyreckiej ligi morskiej (Setton, 1, 1976, s. 183–190; Edbury, 1991, s. 159). Piotr I (1358/59–1369) – uchodzący za najbardziej wyrazistego władcę Cypru z dynastii Lusignan – doprowadził do zorganizowania wyprawy, niekiedy opisywanej jako krucjata, przeciwko mameluckiej Aleksandrii³. Upadek państw frankijskich w Palestynie i Syrii oraz zniszczenie Aleksandrii sprawiły, że porty cypryjskie, a w szczególności Famagusta, przejęły rolę pośrednika w handlu z muzułmanami, co przyczyniło się do wzmocnienia pozycji wyspy (Coureas, 1995). Oczywiście rozwój ten nie pozostał niezauważony przez państwa sąsiednie; pierwsi do ataku przystąpili Genuieńcy, którzy jeszcze w latach 70. XIV w. narzucili Lusignanom ogromne kontrybucje oraz zajęli najbogatsze miasto i port na wyspie, Famagustę (Hill, 1948, s. 412–415). W kolejnych latach wspieranie przez władców wyspy piratów operujących przeciwko żegludze muzułmańskiej z portów cypryjskich doprowadziło do otwartego konfliktu z panującymi w Egipcie i Syrii Mamelukami. W 1426 r. wyspa została najechana przez Mameluków, którzy zwyciężając w bitwie pod Chirokitią, pojmali w niewolę króla Janusa (1398–1432) oraz narzucili swoje zwierzchnictwo

Mariusza Misztala (2013). O średniowiecznym Cyprze pisał również autor niniejszego tekstu, zob. m.in. Burkiewicz, 2008; 2013; 2014 i kilkanaście innych prac, które z powodu oczywistych ograniczeń objętościowych tekstów nie mogły zostać w tym miejscu wymienione. Ponadto istotną pozycją dotyczącą dziejów Cypru w szerszym zakresie jest dwutomowa monografia *Cypr: dzieje, literatura, kultura* (Borowska, Kordos i Maliszewski, 2014) oraz nowe tłumaczenie na język polski kroniki Leoncjusza Machierasa *Wykład o słodkiej ziemi Cypru* Cronaca, to jest *Kronikę, zwany* (Machieras, 2022).

3 Wyprawa aleksandryjska – na temat której powstało co najmniej kilkanaście opracowań – była jednym z elementów polityki krucjatowej władców Cypru, zob. m.in. Atiya, 1938; Housley, 1994; Edbury, 1977; Bliznyuk, 2001; Dąbrowska, 1994; Burkiewicz, 2007; 2017.

Królestwu Cypru związane m.in. z koniecznością uiszczania corocznego trybutu⁴. Co prawda władcy Cypru poszukiwali wsparcia militarnego i finansowego na dworach europejskich w celu uwolnienia się od zwierzchnictwa Egiptu, ale bez większego skutku (Hill, 1948, s. 492–494). W tym celu Lusignanowie wysłali również poselstwo do Władysława Jagiełły, prosząc o rękę córki władcy Polski Jadwigi dla syna króla Cypru, o czym wspomina Jan Długosz (*Ioannis Dlugossii*, 2001, s. 62–63)⁵, a cypryjski kronikarz Leoncjusz Machieras również o tym pisze, myląc nieco fakty (Machieras, 2022, s. 356)⁶.

Kłęska w starciu z Mamelukami była początkiem końca panowania Lusignanów na Cyprze; w kolejnych latach wyspą targaly spory wewnętrzne, stała się miejscem rywalizacji pomiędzy Wenecją i Genuą, formalnie pozostając lennikiem Mameluków. Królowie Cypru byli zmuszeni utrzymywać kontakty ze swoim suwerenem z Kairu, wysyłając do sultana posłów mających na celu zdobywanie informacji o nastrojach na dworze mameluckim i również pośredniczenie w przekazywaniu corocznego trybutu (Coureas, 2008; 2013a).

W jaki sposób Pero Tafur znalazł się na Cyprze i został dyplomatą króla Cypru? Stawiając takie pytanie, należy najpierw przedstawić rosnące od końca XIV w. zainteresowanie Azją sygnalizowane przez europejskich monarchów. Na początku XV w. chrześcijańska Europa była zwrócona w kierunku Konstantynopola, obawiając się o losy stolicy Cesarstwa Bizantyńskiego zagrożonego stale postępującą ofensywą osmańską,

- 4 Inwazja Mameluków na Cypr miała dramatyczne konsekwencje dla wyspy. Król Cypru Janus z Lusignan doznał osobistego upokorzenia po tym, jak dostał się do niewoli egipskiej w wyniku przegranej bitwy pod Chirokitią. Pojmany na polu bitwy szczęśliwie uniknął śmierci. Zakuty w kajdany został przewieziony do Egiptu i publicznie upokorzony w Kairze przed obliczem sultana Barsbaja. Ceremonia upokorzenia władcy chrześcijańskiego państwa miała charakter symboliczny: król Cypru szedł boso na czele pochodu jeńców, co jakiś czas musiał całować ziemię, był ogolony, a stopy miał zakute w łańcuchy, jednocześnie był zmuszony wlec po ziemi własną królewską chorągiew odwróconą na znak klęski. Dodatkowo w trakcie tego upokarzającego marszu musiał dosiadać osła. Sultan Mameluków doszedł do porozumienia z Janusem i kilka miesięcy później uwolnił go z niewoli za cenę 200 tysięcy dukatów, a królestwo zostało obłożone rocznym trybutem w wysokości 5 tysięcy dukatów (płacony w kamlotach) oraz zmuszone do uznania zwierzchnictwa sultana, który oficjalnie został wicekrólem Cypru. Ponadto Cypr został zobowiązany do regularnego dostarczania do Egiptu pszenicy i jęczmienia. Zob. Hill, 1948, s. 486, 490; Burkiewicz, 2011a; 2011b; Coureas, 2013b.
- 5 O cypryjskiej misji do Polski pisałem kilkakrotnie, zob. Burkiewicz, 2011a; 2011b; w kontekście starań o rękę Jadwigi, zob. Burkiewicz, 2018.
- 6 Krótki zapis w kronice Leoncjusza Machierasa przekazuje informację o tym, że marszałek Baldwin z Norès przybył do Konstantynopola z misją zaaranżowania ślubu syna króla Janusa z córką cesarza, która w 1433 r. zmarła. Zapis ten jest błędny i najprawdopodobniej dotyczy wyprawy do Polski, a nie do Konstantynopola, gdyż panujący wówczas w Bizancjum cesarz Jan VIII nie posiadał dzieci (z żadnego z trzech małżeństw), zob. Burkiewicz, 2018, s. 25.

a z drugiej strony spoglądając z nadzieją na postępy zbliżającego się do rubieży Europy Timura (Knobler, 1995, s. 341)⁷. Spośród kilku monarchów, którzy wówczas sygnalizowali zainteresowanie sytuacją na rubieżach Europy w kontekście podbojów Timura, byli m.in. władcy dwóch chrześcijańskich królestw Półwyspu Iberyjskiego – Aragonii oraz Kastylii i Leónu. Niecałe 90 lat później zostały one zjednoczone w ramach jednej monarchii, która rozpoczęła proces ekspansji, doprowadzając do powstania jednego z największych w historii imperiów (Parry, 1977). Marcin I (1396–1410) – wspomniany władca Aragonii z początków XV stulecia – w marcu 1403 r. na wieść o zdobyciu rok wcześniej obsadzonej przez joannitów Smyrny przez wojska Timura napisał dramatyczny list do Bonifacego XIII, opisując wodza Czagatajów⁸ jako okrutnego sprawcę nieszczęść chrześcijan (Delaville le Roulx, 1886, s. 284–285). Ten sam król Aragonii w korespondencji z cesarzem bizantyńskim Manuelem II Paleologiem (1391–1425) nakazywał umiarkowaną radość po pokonaniu przez Timura pod Ankarą (1402) Bajazyda, nazywając obydwu „niewiernymi” (Jackson, 2007, s. 291). Kiedy jednak w 1404 r. na dworze Marcina I w Walencji pojawił się dominikanin Jan, będący arcybiskupem perskiej Sultanii i odbywający wówczas misję dyplomatyczną w służbie Timura i jego syna Miran Szacha, władcy Aragonii – zapewne pod wrażeniem umiejętności dyplomatycznych Jana – przesłał utrzymany w serdecznym tonie list do Timura, oferując nawiązanie kontaktów handlowych i zawarcie sojuszu (Rubió i Lluch, 1947, s. 700–701).

Kolejnym wspomnianym wyżej monarchą z Półwyspu Iberyjskiego wyrażającym szczególne zainteresowanie sprawami Wschodu był król Kastylii i Leónu Henryk III (1390–1406). Jednym z najważniejszych elementów jego polityki zagranicznej stały się kontakty z Timurem. Skierował on do Timura co najmniej dwie misje dyplomatyczne, z których druga z lat 1403–1406 szczególnie zapisała się w dziejach kontaktów świata zachodnioeuropejskiego z Azją Środkową. Na jej czele stał dworzanin króla Henryka III o imieniu Ruy González de Clavijo, który wraz z towarzyszami podróży przez Morze Śródziemne, Rodos, Konstantynopol, Trapezunt, Erzindżan, Erzerum, Tebryz, następnie Sultanię i Teheran, dotarł do stolicy imperium Timura w Samarkandzie, a później powrócił do Kastylii, gdzie na podstawie odbytej wyprawy zostało spisane

7 Świetne studium ówczesnej sytuacji w Europie przedstawia Aziz S. Atiya w swojej, co prawda już wydanej blisko 100 lat temu, ale wciąż aktualnej pozycji, zob. Atiya, 1938.

8 Turecko-mongolskie państwo Timura, zbudowane na ogromnych obszarach Azji Środkowej, nazywam – za Marianem Małowistem – imperium Czagatajów, stanowiącym kontynuację ulusu Czagataja, drugiego syna Czyngis-chana; zob. Małowist, 1985, s. 17–18.

dzieło będące jedną z najważniejszych kastylijskich relacji podróżniczych: *Ambasada do Tamerlana* (*Embajada a Tamorlán*)⁹.

Trzy dekady po powrocie Clavijo z Samarkandy w podróż wyruszył Pero Tafur, dworzanin syna Henryka III, króla Jana II (1406–1454), będący również dyplomatą w jego służbie. Tafur w trakcie swojej podróży w latach 1436–1439 odwiedził trzy kontynenty: Europę, Azję i Afrykę, czyli niemal cały ówczesny znany ludziom ekumen. Podczas swojej podróży odwiedził i opisał takie miasta w Italii, jak Genua, Ferrara, Florencja, Mediolan, Wenecja i Rzym; był w Ziemi Świętej, Egipcie, na Cyprze, Rodos, Chios; do Konstantynopola dotarł dwukrotnie, był w Trapezuncie, Adrianopolu i w Kaffie na Krymie; odwiedził również Wiedeń, Pragę, Budę oraz miasta niemieckie i flandryjskie (Ramírez de Arellano, 1902; Vives Gatell, 1949; Labarge, 1983; Meregalli, 1987; Villalba Ruiz de Toledo, 2005; Martínez García, 2010; Castro Hernández, 2016). W odróżnieniu od podróży Clavijo wyprawy podejmowane przez Tafura nie miały jednego konkretnego powodu; niektórzy badacze przypisują mu motywacje kupieckie, inni uważają go za prekursora turystyki (Labarge, 1983, s. 237–239). Wiele lat po powrocie ze swojej podróży, prawdopodobnie zmotywowany upadkiem Konstantynopola, Pero Tafur postanowił spisać swoje wspomnienia i w ten sposób powstało dzieło zatytułowane *Wędrowki i przygody Pero Tafura w różnych stronach świata* (*Andanças e viajes de Pero Tafur, por diversas partes del mundo avidos*)¹⁰.

Relacja z wyprawy Clavijo – nie do końca wiadomo, kto był jej autorem – oraz z podróży Tafura należą do kategorii relacji podróżniczych określanych terminem *libros de viajes* (Rubio Tovar, 1986; Beltrán Llavador, 1991; López Estrada, 2002; Alburquerque-García, 2006). Australijska badaczka literatury hiszpańskojęzycznej Karen M. Daly zauważyła, że tym, co odróżnia kastylijskie *libros de viajes* z pierwszej połowy XV stulecia od poprzednich tego typu narracji, jest podejście do kwestii cudów w relacji podróżniczej; relacje z podróży odbytych przez Clavijo i Tafura po prostu zrywają z tradycją „literatury fantastycznej” (Daly, 2012). Co ciekawe, ten gatunek literacki stanowi inspirację do licznych badań literaturoznawczych, również o charakterze recepcyjnym, w szczególności odnoszących się do jedwabnego szlaku (Zygmunt, 2016; 2018; 2019; 2020a; 2020b; 2021).

Znając tło wyprawy Pero Tafura na Wschód, należy odpowiedzieć na pytanie, w jaki sposób ten kastylijski podróżnik stał się posłem króla

9 Podstawowe wydawnictwo tej relacji to edycja autorstwa hiszpańskiego badacza Francisco Lópeza Estrady (1943; 1999).

10 Podstawowa edycja relacji w języku hiszpańskim to Tafur, 1874; polecam nowe wydanie z 1982 r. (Tafur, 1982); z kolei w języku angielskim zob. Tafur, 1926.

Cypru i podjął się niezwykle ważnej misji dyplomatycznej w jego imieniu. Co więcej, zadanie to zostało mu powierzone pomimo faktu, że nie pochodził z otoczenia króla, nie był jego dworzaninem ani członkiem jego służb dyplomatycznych (Coureas, 2019, s. 727). Kluczem do odpowiedzi na tak postawione pytanie jest postać Carcerana Suáreza de los Cernadilla – urodzonego w kastylijskiej Segowii szlachcica¹¹ – uczestnika bitwy pod Chirokitią, właściwie cypryjskiego bohatera, który w trakcie bitwy uratował życie królowi Janusowi (Hill, 1948, s. 480; Tafur, 1997, s. 6–7, 12–13). Zarówno wspomniany już wcześniej kronikarz Leoncjusz Machieras, jak i jego następcą Georgios Boustronios (2005), również towarzyszył królowi Jakubowi II z okresu przed koronacją i po niej, kontynuując kronikę Machierasa, wspominają o Carceranie Suárezie i podkreślają jego służbę dla trzech władców Cypru na przestrzeni całego XV stulecia: Janusa, Jana II i Szarloty (1458–1464). Suárez najprawdopodobniej znalazł się na Cyprze, jak wielu mu podobnych mieszkańców Kastylii i Katalonii, którzy w poszukiwaniu przygód udawali się w kierunku wschodnim. Suárez przebywał wraz z królem Janusem w niewoli egipskiej i za swoje zasługi dla rodziny królewskiej został obdarzony ręką nieznaną z imienia córki króla Janusa (1427) oraz urzędem admirała floty cypryjskiej. W późniejszych latach pełnił funkcję dyplomaty na usługach dworu królewskiego (Khalifa, 2022).

W omawianym okresie Cypr stał się miejscem, do którego przybywali mieszkańcy różnych chrześcijańskich państw Europy. Byli wśród nich również Polacy. Jan Długosz wspomina o Piotrze z Bnina, który osiadł na Cyprze podczas swojej podróży po Bliskim Wschodzie i pozyskał u króla Janusa duże względy, stając się jego doradcą (*Ioannis Dlugossii*, 2001, s. 62). Na przełomie roku 1431 i 1432 znalazł się wśród uczestników delegacji cypryjskiej, która wyruszyła do Polski (Burkiewicz, 2011b).

Pero Tafur dotarł na Cypr w 1437 r. i szybko znalazł wsparcie w mówiącym tym samym językiem Carceranie Suárezie, który zarekomendował go jako odpowiedniego kandydata do odbycia misji dyplomatycznej do sułtana Mameluków. Trudno powiedzieć, dlaczego sam Suárez nie wyruszył na misję do Kairu; nie znajdujemy odpowiedzi na to pytanie w materiale źródłowym. Celem misji Tafura stało się przekonanie sułtana Barsbaja do zaniechania kosztownej dla władców Cypru praktyki wysyłania przez niego licznej delegacji po odbiór rocznego trybutu. W 1431 r. władca Egiptu wysłał na Cypr delegację liczącą nie mniej niż trzystu Mameluków, których zadaniem było uroczyste odebranie daniny. Rok później – już po śmierci króla Janusa – delegacja była także liczna, gdyż jej zadaniem było również przypomnienie nowemu władcy wyspy

11 George Hill mylnie nazywa go Katalończykiem, zob. Hill, 1948, s. 475, 480.

o jego obowiązkach wobec sultana Mameluków. Król Jan II chciał zakończyć tę obciążającą skarb królewski praktykę i zasugerował władcy Egiptu, aby na Cyprze stale przebywał tylko jeden dostojnik mamelucki z zadaniem zbierania trybutu. W odpowiedzi Barsbaj wysłał co prawda jednego emira, ale wraz ze świtą liczącą czterdziestu ludzi (Ziada, 1934, s. 50–51).

Tafur opisuje stosunkowo dokładnie swój pobyt w Kairze. Wiemy, że znalazł się tam w 1437 r. Po swoim przybyciu do stolicy sultanatu przez trzy dni był tam gościem głównego sultańskiego interpretatora (*tarjumān*), Żyda pochodzącego z Sewilli. Tafur wspomina, że *tarjumān* otrzymywał pensję w wysokości 200 dukatów od władców Cypru za pomoc, którą okazał w przeszłości królowi Janusowi podczas jego pobytu w niewoli egipskiej w 1432 r. Trzeciego dnia pobytu tłumacz odebrał Tafurowi przywieszone przez niego listy od króla Jana II i dostarczył je do Barsbaja. Sultán wraz ze swoimi doradcami zapoznał się z nimi, po czym ponownie je zakleił i oddał tłumaczowi, a ten następnie wręczył je Tafurowi, ostrzegając go jednocześnie, aby nie zdradził swojej wiedzy o otwarciu listów sultanowi (Tafur, 1997, s. 12–15).

Czwartego dnia doszło do spotkania Tafura z sultanem. Relacja Kastylijczyka jest niezastąpiona, jeśli chodzi o przedstawienie szczegółów związanych z ceremoniałem wówczas obowiązującym na dworze sultana mameluckiego. Pierwszym gestem, który Tafur musiał wykonać po dotarciu przed oblicze sultana, było ucałowanie ziemi. Następnie Kastylijczyk oddał listy od władcy Cypru towarzyszącemu mu tłumaczowi, który wykonał gest pozdrowienia, kładąc je na głowie Tafura i przykładając mu je również do ust. Korespondencja była sporządzona w łacinie lub w języku francuskim (Tafur podkreślił, że w „innym języku” niż miejscowy) i została odczytana sultanowi po turecku, gdyż na jego dworze – co podkreślił Kastylijczyk – nie mówiło się w żadnym innym języku, co było dla niego zaskakujące, gdyż spodziewał się, że urzędnicy mameluccy będą znali język arabski. Sultán po zapytaniu Tafura o Jana II z Lusignan, Carcerana Suáreza i innych dostojników cypryjskich powiedział, że pozytywnie rozpatrzył trzy prośby władcy Cypru. Po pierwsze, Barsbaj zgadzał się nie wysłać jak zazwyczaj na wyspę licznej delegacji Mameluków w celu odebrania trybutu, gdyż jest to zbyt dużym obciążeniem dla Lusignanów. Po drugie, sultán wyraził zgodę na przyjęcie trybutu w postaci kamlotów w cenach obowiązujących w Egipcie, czyli wyższych niż te obowiązujące na Cyprze. Po trzecie, władca Mameluków zezwolił na sprzedaż cypryjskiej soli w całym sultanacie bez konieczności płacenia cła. Na zakończenie Tafur otrzymał od Barsbaja bogato zdobioną orientálną szatę wykonaną z zielono-czerwonej tkaniny ozdobionej złotem i podszytej futrem gronostajowym. Tafur zauważył, że zazwyczaj tego typu szaty były przekazywane jako symbol zwierzchnictwa nad wasalem, co i tym razem miało

taki charakter. Kastylijczyk wysłał odpowiedź sultana do króla Cypru za pośrednictwem statku, gdyż sam chciał jeszcze zostać w Egipcie i zamierzał odwiedzić klasztor św. Katarzyny na Synaju (Tafur, 1997, s. 16–17; Coureas, 2019, s. 727–728).

W lipcu 1458 r. zmarł król Jan II, czyli władca, który zlecił misję dyplomatyczną Pero Tafurowi, a tron Cypru objęła jego córka Szarlota. Niebawem przeciwko jej władzy wystąpił jej brat przyrodni Jakub, który przekonał sultana Mameluków do uznania go za spadkobiercę tronu (Edbury, 1993, s. 23). Jakub wraz z Mamelukami przepędził Szarlotę z wyspy i koronował się w 1463 r., przy okazji doprowadzając do usunięcia Genuńczyków z Famagusty i dokonując pogromu już wówczas mu niepotrzebnych i stacjonujących na Cyprze oddziałów Mameluków. Swoje zainteresowanie skierował w stronę Wenecji, upatrując w niej sojusznika. Przymierze zostało ugruntowane ślubem króla Cypru z wenecką patrycjuszką Katarzyną Cornaro. W lipcu 1473 r., niecały rok po przybyciu Katarzyny na Cypr, zmarł Jakub II, a jego syn i następca Jakub III z Lusignan (1473–1474), który urodził się jako pogrobowiec, zmarł w roku następnym (Arbel, 1993). Właściwie już wówczas Cypr stał się weneckim protektorem. Katarzyna abdykowała 24 czerwca 1489 r., przekazując wyspę swojej ojczyźnie (Quirini-Popławska, 1997, s. 151–152).

Uzależnienie polityczne Cypru od Egiptu utrzymujące się od 1426 r. spowodowało, że Genuńczycy i Wenecjanie stali się głównymi beneficjentami handlu z Egiptem. Co więcej, włoskie republiki kupieckie nie chciały zmiany sytuacji, w której znalazło się państwo Lusignanów, ponadto zależało im na jego słabej pozycji w regionie. Po przejęciu przez Republikę św. Marka panowania na wyspie Wenecjanie nadal utrzymywali zobowiązanie Lusignanów, które płacili w naturze (środki pochodziły z Cypru, a nie z samej Wenecji), zapewniając sobie ochronę interesów w regionie i dostęp do rynków egipskich i syryjskich (Coureas, 2013b). Po 1489 r. posłowie weneccy docierający do Egiptu również zajmowali się handlem oraz legalizacją władzy Republiki św. Marka na wyspie, utrzymując pozorne podporządkowanie wyspy rezydującemu w Kairze sultanowi (Coureas, 2009, s. 725).

Carceran Suárez, Piotr z Bnina i Pero Tafur to tylko niektóre przykłady zasilania dworu cypryjskich Lusignanów przez migrację z innych państw europejskich. Lusignanowie byli dynastią pochodzenia francuskiego, taki też tworzyli dwór, ale również istotne znaczenie w ich otoczeniu miała arystokracja bizantyńska, mówiąca w języku greckim i z tego kręgu kulturowego pochodząca. W związku z tym pojawiający się na wyspie awanturnicy, podróżnicy i pielgrzymi pochodzący ze świata łacińskiego, bliskiego Lusignanom, byli przez nich mile widziani i angażowani do różnych istotnych obszarów władzy, m.in. do służby dyplomatycznej.

BIBLIOGRAFIA

Źródła

- Boustronios, G. (2005). *A narrative of the chronicle of Cyprus 1456–1489*. Przekł. N. Coureas. Nicosia: Cyprus Research Centre.
- Bustron, F. (1886). *Chronique de l'île de Chypre*, red. R. de Mas Latrie. Paris: Imprimerie nationale, Collection de documents inédits sur l'histoire de France; mélanges historiques.
- Ioannis Dlugossii (2001). *Annales seu Cronicae incliti Regni Poloniae*, liber XI/XII (1431–1444). Consilium edited C. Baczkowski et al., textum recensuit Cz. Pirożyńska, moderatore G. Wyrozumski, comment. confecit L. Korczak. Varsoviae: Wydawnictwo Naukowe PWN.
- Machieras, L. (2022). *Wykład o słodkiej ziemi Cypru Cronaca, to jest Kroniką, zwany*. Przełożyła z dialektu cypryjskiego, wstępem, przypisami, słownikiem i indeksami opatrzyła M. Borowska. Warszawa: Wydawnictwa Uniwersytetu Warszawskiego.
- Mansouri, T. (2001). *Chypre dans les sources arabes médiévales*. Nicosia: Centre de Recherche Scientifique.
- Pero Tafur (1874). *Andanças e viajes de Pero Tafur, por diversas partes del mundo avidos*, red. Jiménez de la Espada. Madrid: Imprenta de Miguel Ginesta.
- Pero Tafur (1926). *Travels and Adventures 1435–1439*. Translated from Spanish and edited by Malcolm Letts. London: G. Routledge & sons, Ltd.
- Pero Tafur (1982). *Andanças e viajes de un hidalgo español*. Estudio y descripción de Roma por José Vives Gatell ; y presentación, edición, ilustraciones y notas por Marcos Jiménez de la Espada ; con una presentación bibliográfica de Francisco López Estrada e índices por Carmen Sáez, Rafael Morales y Juan Luis Rodríguez. Barcelona: El Albir.
- Pero Tafur (1997). *Pero Tafur and Cyprus*, przekł. C.I. Nepaulsingh. Albany–New York: Greece and Cyprus Research Center.
- Rubió i Lluç, A. (1947). *Diplomatari de l'Orient català: 1301–1409*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans.
- Ruy González de Clavijo (1943). *Embajada a Tamorlán*. Estudio y edición de un manuscrito del siglo XV por Francisco López Estrada. Madrid: Centro Superior de Investigaciones Científicas, Instituto Nicolás Antonio.
- Ruy González de Clavijo (1999). *Embajada a Tamorlán*. Estudio y edición de un manuscrito del siglo XV por Francisco López Estrada. Madrid: Clásicos Castalia.

Opracowania

- Albuquerque-García, L. (2006). Los *libros de viaje* como género literario. W: M. Lucena Giraldo i J. Pimentel (red.), *Diez estudios sobre viaje*. Madrid: Centro Superior de Investigaciones Científicas, 67–89.
- Arbel, B. (1993). The Reign of Caterina Corner (1473–1489) as a Family Affair. *Studi Veneziani*, 26, 67–85.
- Atiya, A.S. (1938). *The Crusade in the Middle Ages*. London: Methuen and Company.
- Beltrán Llavador, R. (1991). Los libros de viajes medievales castellanos. *Revista de Filología Románica*, 1, 121–164.
- Bliznyuk, S.V. (2001). A Crusader of the Later Middle Ages: King of Cyprus Peter I Lusignan. W: Z. Hunyadi i J. Laszlovsky (red.), *The Crusades and the Military Orders: Expanding the Frontiers of Medieval Latin Christianity*. Budapest: Central European University Press, 51–57.
- Borowska, M., Kordos, P. i Maliszewski, D. (2014). *Cypr: dzieje, literatura, kultura*. T. 1–2. Warszawa: Sub Lupa.
- Burkiewicz, Ł. (2007). Podróż króla Cypru Piotra I z Lusignan po Europie w latach 1362–1365 i jego plany krucjatowe. *Studia Historyczne*, 197 (1), 3–29.
- Burkiewicz, Ł. (2008). *Na styku chrześcijaństwa i islamu. Krucjaty i Cypr w latach 1191–1291*. Kraków: Towarzystwo Wydawnicze Historia Iagellonica przy Instytucie Historii Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Burkiewicz, Ł. (2010). Królestwo Cypru jako obiekt zainteresowań państw śródziemnomorskich w latach 1192–1489. Próba zarysowania problemu. *Prace Historyczne Uniwersytetu Jagiellońskiego*, 137, 27–42.
- Burkiewicz, Ł. (2011a). Polski epizod w cypryjskich dążeniach do zrzucenia zwierzchnictwa sułtanatu mameluków. *Studia Gdańskie*, 29, 163–182.
- Burkiewicz, Ł. (2011b). A Cypriot royal mission to the Kingdom of Poland in 1432. *Crusades*, 10, 103–112.
- Burkiewicz, Ł. (2014). Cypr pod panowaniem dynastii Lusignanów i Republiki Wenecji (1192–1571). W: M. Borowska, P. Kordos i D. Maliszewski (red.), *Cypr: dzieje, literatura, kultura*. T. 1. Warszawa: Sub Lupa, 243–264.
- Burkiewicz, Ł. (2017a). An outline of Latin culture in Cyprus in the period of Franco-Venetian dominance on the island (1191–1571). *Perspektywy Kultury*, 17 (2), 137–160.
- Burkiewicz, Ł. (2017b). A Crusading Policy of the Rulers of the Kingdom of Cyprus after the Fall of Acre (1291). W: J. Smołucha, J. Jefferson i A. Wadas (red.), *Holy War in Late Medieval and Early Modern East-Central Europe*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, 185–199.
- Burkiewicz, Ł. (2018). Jadwiga Jagiellonka (1408–1431) i jej (prawie) cypryjska korona. W: J. Smołucha, A. Iwańczak i A. Januszek-Sieradzka (red.), *Świat*

- kobiet w Polsce i Czechach w średniowieczu i wczesnej epoce nowożytnej*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Akademii Ignatianum w Krakowie, 15–37.
- Burkiewicz, Ł. (2021). Kilka uwag na temat pochówku we wczesnej kulturze timurydzkiej (pocz. XV wieku) na podstawie kastylijskiej kroniki *Embajada a Tamorlán* (Ambasada do Tamerlana). W: T. Klimowicz, A. Rybińska i M. Tarajko (red.), *Cmentarz – dziedzictwo materialne i duchowe*. Lublin: Wydawnictwo UMCS, 123–138.
- Burkiewicz, Ł. (2021). *Libros de viajes*. A Study of Castilian Travel Accounts from the 15th Century on the Eve of the Great Geographical Discoveries. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis | Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, 19, 19–34.
- Burkiewicz, Ł. (2022). The 15th-century Castilian travel chronicles as an example of cross-cultural relations between representatives of the Christianitas Latina and the Asian East. *Annales Universitatis Paedagogicae Cracoviensis | Studia ad Bibliothecarum Scientiam Pertinentia*, 20, 25–35.
- Castro Hernández, P. (2016). Monstruos, prodigios y maravillas en los viajes de Pero Tafur. *Medievalista*, 20, 1–25.
- Coureas, N. (1995). Western Merchants and the Ports of Cyprus up to 1291. W: V. Karageorghis i D. Michaelides (red.), *Cyprus and the Sea*. Nicosia: University of Cyprus, 255–262.
- Coureas, N. (2005). Apple of Concord: The Great Powers and Cyprus, 400–1960. *Κυπριακαί Σπουδαί*. 67–68: 447–462.
- Coureas, N. (2008). Mamluks in the Cypriot chronicle of George Boustronios and their place within a wider context. W: K. D’Hulster i J. Van Steenbergen (red.), *Continuity and change within the realms of Islam: Studies in honour of Professor Urbain Vermeulen*. Leuven: Peeters, 135–149.
- Coureas, N. (2013a). Losing the war but winning the peace: Cyprus and Mamluk Egypt in the fifteenth century. W: U. Vermeulen, K. D’Hulster i J. Van Steenbergen (red.), *Egypt and Syria in the Fatimid, Ayyubid and Mamluk eras VII*. Leuven: Peeters, 351–361.
- Coureas, N. (2013b). The tribute paid to the Mamluk sultanate, 1426–1517: The perspective from Lusignan and Venetian Cyprus. W: U. Vermeulen, K. D’Hulster i J. Van Steenbergen (red.), *Egypt and Syria in the Fatimid, Ayyubid and Mamluk eras VII*. Leuven: Peeters, 363–380.
- Coureas, N. (2019). Envoys between Lusignan Cyprus and Mamluk Egypt, 838–78/1435–73: the Accounts of Pero Tafur, George Boustronios and Ibn Taghri Birdi. W: F. Bauden i M. Dekkiche (red.), *Mamluk Cairo, a Crossroads for Embassies Studies on Diplomacy and Diplomatics*. Leiden–Boston: Brill, 725–740.
- Dąbrowska, M. (1994). Peter of Cyprus and Casimir the Great in Cracow. *Byzantiaka*, 14, 257–267.
- Daly, K.M. (2012). Here there be no dragons: Maravilla in two fifteenth-century Spanish libros de viajes. *Notandum*, 15/29, 25–34.

- Delaville Le Roulx, J. (1886). *La France en Orient au xive siècle. Expéditions du maréchal Boucicaud*. T. 44 (1). Paris: Bibliothèque des Écoles françaises d'Athènes et de Rome.
- Edbury, P.W. (1977). The Crusading policy of King Peter I of Cyprus, 1359–1369. W: P.M. Holt (red.), *The Eastern Mediterranean Lands in the Period of Crusades*. Warminster: Aris and Phillips, 90–105.
- Edbury, P.W. (1991). *The Kingdom of Cyprus and the Crusades, 1191–1374*. Cambridge: University Press.
- Hill, G. (1948). *A History of Cyprus*. Vol. 2: *The Frankish Period, 1192–1432*. Cambridge: University Press.
- Housley, N. (1994). Cyprus and the Crusades, 1291–1571. W: N. Coureas i J. Riley-Smith (red.), *Cyprus and the Crusades*. Papers given at the International Conference Cyprus and the Crusades, Nicosia, 6–9 September, 1994, 187–206. Nicosia: Cyprus Research Centre and SSCLE.
- Jackson, P. (2007). *Mongolowie i Zachód*. Warszawa: Bellona.
- Khalifa, C. (2022). *The itinerary of Carceran Suarez, from Segovia in Spain to Nicosia in Cyprus, at the court of the Lusignan kings (15th century)*. Referat wygłoszony na konferencji *Geographical Mobility and Cultural Itineraries during the Late Middle Ages. Mobilitat geogràfica i itineraris culturals a l'Edat Mitjana* zorganizowanej przez Uniwersytet w Gironie w dniach 20–22.04.2022.
- Knobler, A. (1995). The Rise of Tīmūr and Western Diplomatic Response, 1390–1405. *Journal of the Royal Asiatic Society*, 5 (3), 341–349.
- Labarge, M.W. (1983). Pero Tafur: A Fifteenth-Century Spaniard. *Florilegium*, 5, 237–246.
- López Estrada, F. (2002). *Libros de viajeros hispánicos medievales*. Madrid: Ediciones Laberinto.
- Małowist, M. (1985). *Tamerlan i jego czasy*. Warszawa: Państwowy Instytut Wydawniczy.
- Martínez García, P. (2010). Andanças e viajes: El otro Pero Tafur. *Edad Media: Revista Histórica*, 11, 263–284.
- Meregalli, F. (1987). Las memorias de Pero Tafur. *Dicenda. Cuadernos de Filología Hispánica*, 6, 297–305.
- Misztal, M. (2013). *Historia Cypru*. Kraków: Wydawnictwo Naukowe Uniwersytetu Pedagogicznego.
- Parry, J.H. (1974). *Discovery of the Sea*. New York: Dial Press.
- Quirini-Popławska, D. (1997). *Urbs populosissima, opulentissima, liberaissima. Mit czy rzeczywistość późnośredniowiecznej Wenecji?*. Kraków: Wydawnictwo Uniwersytetu Jagiellońskiego.
- Ramírez de Arellano, R. (1902). Estudios biográficos: Pero Tafur. *Boletín de la Real Academia de la Historia*, 41, 278–298.
- Rubio Tovar, J. (1986). *Libros españoles de viajes medievales*. Madrid: Taurus.
- Setton, K.M. (1976). *The Papacy and the Levant, 1204–1571*, vol. 1. Philadelphia: The American Philosophical Society.

- Villalba Ruiz de Toledo, F.J. (2005). El viaje de Don Pero Tafur (1436–1439). *Arbor*, 711–712, 537–550.
- Vives Gatell, J. (1949). Andanças e viajes de un higaldo español (Pero Tafur, 1436–1439), con una descripción de Roma. *Analecta Sacra Tarraconensia*, 19, 127–207.
- Ziada, M. (1934). The Mamluk conquest of Cyprus in the fifteenth century. *Bulletin of the Faculty of Arts*, 2 (1), 43–66.
- Zygmunt, K. (2018). La Ruta de la Seda: entre el relato medieval, la novela histórica y los textos contemporáneos. *Quaderns de Filologia: Estudis Literaris*, 23, 63–78.
- Zygmunt, K. (2019). Viajes a Oriente, ayer y hoy: la Embajada a Tamorlán en el imaginario viajero actual. W: R. Beltrán (red.), *Viajeros en China y libros de viajes a Oriente (siglos XIV–XVII)*. Valencia: Publicacions de la Universitat de València, 343–370.
- Zygmunt, K. (2020a). Construyendo una poética para el relato de viaje en la Edad Media: entre la Embajada a Tamorlán y Andanças y viajes de Pero Tafur. W: J. Badía i L.C. Souto (red.), *Entresiglos: de la Edad Media al Siglo de Oro (II). Estudios en homenaje al profesor Joan Oleza*. València: Universitat de València, Departamento de Filología Española, 556–566.
- Zygmunt, K. (2020b). El descubrimiento de la fauna exótica en los relatos de viajes: de las descripciones medievales a las imitaciones en la novela histórica contemporánea. *Lectura y signo*, 11, 59–81.
- Zygmunt, K. (2021). *Viajar y escribir en la era del turismo de masas : relatos de viajes contemporáneos por la Ruta de la Seda*. Madrid: Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

Łukasz Burkiewicz – doktor nauk humanistycznych w zakresie historii (Uniwersytet Jagielloński), absolwent studiów Executive MBA w Szkole Biznesu Politechniki Krakowskiej i Central Connecticut State University (New Britain, US), absolwent studiów licencjackich z kulturoznawstwa śródziemnomorskiego i magisterskich z zakresu historii oraz zarządzania i marketingu (wszystkie kierunki w Uniwersytecie Jagiellońskim), a także studiów Social Media and Content Marketing (Akademia Górniczo-Hutnicza im. Stanisława Staszica w Krakowie). Adiunkt w Instytucie Nauk o Polityce i Administracji (wcześniej w Instytucie Kulturoznawstwa) w Akademii Ignatianum w Krakowie i wykładowca w Uniwersytecie Papieskim Jana Pawła II w Krakowie. Jego zainteresowania naukowe są zogniskowane wokół dwóch obszarów: 1) dziejów kulturowych i politycznych we wschodniej części basenu Morza Śródziemnego w późnym średniowieczu i wczesnej epoce nowożytnej, w tym również ówczesnych podróży do Azji Środkowej, oraz 2) zarządzania, marketingu i ekonomiki w obszarach kultury, w tym zarządzania międzykulturowego. Dyrektor czasopism naukowych w AIK. Redaktor naczelny „Perspektyw Kultury”.